

УДК 340.132

ПРИРОДА ЗЛОВЖИВАННЯ ПРАВОМ У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ

**Д.С. БАКАЄВ, здобувач¹,
Запорізький національний університет**

У статті досліджуються теоретичні підходи до визначення природи зловживання правом у правовій доктрині України. Автор здійснює аналіз зловживання правом, досліджує кваліфікуючі ознаки зловживання правом. Визначаються проблеми та перспективи подальшого розвитку концепції зловживання правом у вітчизняній правовій науці.

Зловживання правом, суб'єктивне право, об'єктивне право, межі здійснення права.

Останнім часом значно зросли випадки використання фізичними та юридичними особами своїх прав не за призначенням. Суб'єкти правовідносин використовують свої права, надані їм позитивним правом, зовсім не для досягнення тієї мети, яку встановив законодавець у змісті правової норми. Оскільки обсяг суб'єктивних як громадян, так і юридичних осіб постійно зростає, існує вірогідність того, що випадки використання своїх прав не за призначенням будуть також зростати. У правовій науці зазначене явище отримало назву – «зловживання правом». Саме необхідність вивчення правової природи зловживання правом і обумовлює актуальність проведеного нами дослідження.

Як зазначає у своїй монографії М.О. Стефанчук: «Адже як проблема кваліфікації поведінки, так і сам термін «зловживання правом» не є новим для правової науки. Дані питання розглядалися ще першими римськими юристами. Не зважаючи на те, що саме римське право не оперувало безпосередньо терміном «зловживання правом», воно не було закріплено безпосередньо у нормах, які містили загальну заборону недобросовісного здійснення суб'єктивних прав, слід визнати, що своїм виникненням досліджувана правова конструкція зобов'язана саме римському праву. Тут уперше правовою доктриною Стародавнього Риму було порушено питання про визнання недопустимості здійснення свого права на шкоду іншим та таким, що є нормальним в умовах юридичного обігу» [1, с. 77].

На нашу думку, теоретичне обґрунтування концептуальних засад зловживання правом у сучасній правовій науці набуває особливої актуальності з огляду на розширення сфери застосування цього правового явища та розширення кола суб'єктів, що є учасниками таких

¹ Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор В.В. Ладиченко

відносин. Разом із тим без дослідження поняття, ознак та форм зловживання правом у правовій доктрині та юридичній практиці неможливо запропонувати ефективні заходи запобігання й припинення цього правового явища, а вже наявні засоби захисту не будуть мати належного ефекту.

У вітчизняній та зарубіжній юридичній науці питання зловживання правом досліджували багато науковців, зокрема: М.М. Агарков, С.С. Алексєєв, М.І. Бару, Ж.Л. Бержель, С.М. Братусь, О.В. Волков, Г.А. Гаджиєв, В.П. Грибанов, В. Доманжо, В.І. Ємельянов, С.Г. Зайцева, М.В. Ібрагімова, П.А. Ізбрехт, Р. Ієринг, О.С. Йоффе, В.І. Крусс, В.М. Кудрявцев, М.С. Малєїн, О.О. Малиновський, О. М. Офман, Й.О. Покровський, О.А. Поротікова, Т.Т. Полянський, В.А. Рясенцев, О.Ф. Скакун, К.І. Скловський, Є.А. Суханов, А.В. Юдін, Т.С. Яценко.

Відсутність узгоджених підходів до визначення поняття й ознак зловживання правом, особливостей виявлення й припинення його окремих проявів вимагає дослідження правової природи зловживання правом в межах теоретичної концепції зловживання правом у правовій доктрині України.

Метою статті є теоретико-правове дослідження наукових підходів до розуміння правової природи зловживання правом.

Проблемами кваліфікації зловживання правом та її правовими наслідками займалися ряд видатних науковців. Як зазначає Т.Т. Полянський: «Щоправда, у працях В. Аболоніна, М. Агаркова, О. Волкова, В. Грибанова, В. Доманжо, В. Ємельянова, І. Покровського, С. Радченко, М. Стефанчука, А. Юдіна, Я. Янєва, Г. Гаджиєва, В. Крусса, П. Андрушко, Н. Бобечка, Ж. Кобан, О. Костенка, М. Мельника, А. Смирнова, А. Стрижевської, М. Хавронюка, Г. Дмитрієвої, Р. Каламкаряна та ін. є окремі фрагменти інтерпретації зловживання правом (його окремих аспектів) і з загальнотеоретичних позицій. Однак спеціальних монографічних досліджень цього феномена саме з таких позицій поки що бракує. І хоча останніми роками з'явилося декілька загальнотеоретичних праць з цієї проблематики (Н. Дурново, С. Зайцева, О. Малиновський, О. Наумов, М. Хміль), проте існує низка проблем, що стосуються загальнотеоретичних аспектів розуміння зловживання правом, які залишаються ще невирішеними» [2, с. 3].

Варто погодитися з автором. Дійсно, протягом останнього часу інтерес до даного питання значною мірою зріс саме з відсутністю єдиного погляду на розуміння поняття «зловживанням правом».

У своїх роботах Т.Т. Полянський зазначає, що зловживання правом – це використання норм об'єктивного (позитивного) права через їх неадекватне тлумачення, для заподіяння шкоди суспільним відносинам; при цьому засобом для такого використання завжди є певне суб'єктивне юридичне право [2, с. 16]. Водночас О.О. Малиновський зауважує з огляду на те, що зловживає правами сам носій цих прав, концептуальними засадами дослідження зазначеного явища має стати дослідження

зловживання суб'єктивними правами учасника відповідних правовідносин [3, с. 8].

На нашу думку, повернення до доктрини природного права, в основі якої є особистість, її права та інтереси, вимагає від дослідників аналізу концепції зловживання саме суб'єктивними правами учасниками правовідносин. Зазначений підхід зовсім не применшує значення аналізу концепції зловживання об'єктивним правом, проте дає змогу наповнити її новим змістом. На нашу думку, будь-яке правове явище, зокрема таке складне, як зловживання правом, має як суб'єктивні, так і об'єктивні ознаки їх врахування, допомагає створити комплексну концептуальну модель зловживання правом та розробити ефективний механізм запобігання його проявам. Розглянемо зловживання правом як засіб для досягнення конкретної мети саме через суб'єктивне юридичне право.

Для того щоб зрозуміти, що насправді являє собою зловживання суб'єктивним правом, спробуємо визначити певні ознаки, які його характеризують та відрізняють від інших правових явищ. Аналіз даних ознак з наукової точки зору допомагає більш глибоко проникнути в природу досліджуваного явища, а з практичної точки зору дає можливість правильно кваліфікувати ті або інші дії як зловживання правом.

Аналіз наукових досліджень дає змогу зробити висновок, що одні й ті ж самі ознаки зловживання правом одними вченими можуть розглядатися як основні, іншими вченими – як факультативні, а третіми як такі, що зовсім не стосуються досліджуваного явища.

Так, наприклад, у межах одних теоретичних концепцій зловживання правом розглядається як «звичайне правопорушення» і тому вважається, що його ознаки в цілому не повинні відрізнятися від загальних ознак правопорушення (суспільна небезпека, протиправність, винність і карність) [4, с. 118].

Інші вчені розглядають зловживання суб'єктивним правом як «особливий вид правопорушення», який окрім зазначених ознак повинен мати ще й додаткові (зловмисність дії, обов'язкова вказівка на мету здійснення суб'єктивного права, порушення уповноваженою особою меж здійснення права) [5, с. 258].

У рамках тих концепцій, що розглядають зловживання правом як правомірні дії, така ознака, як «протиправність», виключається з теоретичного аналізу. Істотними визнаються інші характерні риси зловживання правом, а саме: нерозумне, несумлінне, аморальне здійснення права, антисоціальна спрямованість дій уповноваженого суб'єкта.

На нашу думку, найбільш важливо зупинитися на характеристиці універсальних властивостей явища, що підлягає аналізу, а також таких, які властиві буквально всім діям, що кваліфікуються як зловживання суб'єктивним правом. У цьому випадку слід говорити про ті обов'язкові ознаки, без яких жодне зловживання правом не може бути назване таким.

Першою й найбільш істотною ознакою досліджуваного явища є «заподіяння шкоди» внаслідок здійснення права. Оскільки суб'єктивне право використовується носієм не за призначенням і як наслідок – може завдати шкоди, саме тому дане явище термінологічно й позначене як «зловживання суб'єктивним правом».

З погляду юриспруденції «під зловживанням» (у контексті досліджуваної проблеми) необхідно розуміти будь-які негативні наслідки, що є наслідком здійснення суб'єктивного права. Ці негативні наслідки позначаються терміном «школа», який є як родовим, так і видовим поняттям, і в кожному конкретному випадку вживається з іншими уточнюючими його зміст ознаками (наприклад, родовими – школа майнова, моральна і видовими – тяжка школа здоров'ю, менш тяжка, легка тощо). Незважаючи на те, що в законодавстві цілого ряду правових систем використовується як сам термін «зло» [6, с. 625], так і похідні поняття «шкідливість», «злочинність», «зловмисність» тощо, вживання поняття «школа» як у науковій літературі, так і в законодавстві уявляється обґрунтованим.

Спочатку необхідно зупинитися на одній важливій теоретичній проблемі, що стосується розуміння сутності шкоди [7, с. 4–7]. Виходячи з вищезазначеного, під шкодою (у контексті досліджуваного явища) необхідно розуміти будь-які негативні наслідки, що стали прямим або непрямим результатом здійснення суб'єктивного права. Це означає: якщо особа, здійснюючи своє суб'єктивне право, применшує тим самим будь-яке благо, то можна говорити про заподіяння шкоди за допомогою здійснення права. Школа в цьому випадку може бути різноманітною.

Ще більш повно відображає природу досліджуваного поняття дефініція, запропонована В.П. Грибановим, який під шкодою пропонує розуміти всяке применшення особистого або майнового блага [8, с. 329]. Слід зауважити, що дане визначення знайшло своє відображення й у навчальній літературі [9, с. 441].

Водночас необхідно вказати, що в зарубіжній юридичній науці також немає єдності поглядів на розуміння сутності шкоди. Зокрема, німецький професор Е. Ключингер під шкодою пропонує розуміти «кожну невідгоду, яку терпить особа, переживає внаслідок певного впливу на її майно або інше юридично захищене благо». Професор Х. Брокс визначає школу як «кожний недобровільний збиток, що заподіюється тем або іншим благам» [10, с. 369].

Безумовно, вищеперераховані види шкоди не вичерпують усього того різноманіття негативних наслідків, які можуть бути заподіяні особі, суспільству й державі в результаті зловживання суб'єктивними правами. Зокрема, А.В. Юдин, досліджуючи проблему зловживання процесуальними правами, вказує, що школа може проявлятися в негативних економічних, організаційних, ідеологічних і особистих наслідках [11, с. 67–75].

Друга ознака зловживання правом – здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню.

При розгляді питання про призначення права потрібно чітко розрізняти два аспекти даної проблеми. Перший аспект полягає у вивченні соціального призначення об'єктивного права, що передбачає врегулювання, впорядкування суспільних відносин, надання їм необхідної стабільності, єдності й динамізму, інакше кажучи, у створенні необхідних умов для нормального й прогресивного розвитку суспільства [12, с. 222–230]. Другий аспект містить у собі проблематику, пов'язану з призначенням суб'єктивного права.

Суб'єктивне право являє собою міру можливої поведінки (міру свободи), надану законом уповноваженій особі для задоволення свого інтересу. Виходячи з даного визначення, можна з'ясувати, що призначення суб'єктивного права полягає в тому, щоб суб'єкт був здатний на законних підставах, у рамках наданих йому об'єктивним правом правомочностей, виконувати дії, спрямовані на задоволення своїх інтересів. Тому ключовим моментом у розумінні сутності призначення суб'єктивного права є зміст поняття «інтерес».

Для з'ясування сутності призначення суб'єктивного права доцільно більш уважно придивитися до такої категорії, як «потреба». Цей підхід заслуговує на увагу, оскільки в дефініціях як суб'єктивного права, так і «інтересу» найчастіше міститься вказівка на потреби індивіда. Так, наприклад, Г.Ф. Шершеневич пише: «Суб'єктивне право є владою здійснювати свій інтерес, а тому інтерес є визначальним моментом. Інтерес припускає, що людина усвідомлює здатність блага задовольнити її потребам й тому прагне цим шляхом» [13, с. 199]. С.В. Михайлов вказує, що за формою інтерес являє собою суспільні відносини та має містити потреби суб'єкта, які носять соціальний характер і проявляються в усвідомленні й реалізації цілей [14, с. 26]. У зв'язку з цим терміни «інтерес» і «усвідомлена потреба» можна вживати синонімами.

Основним призначенням суб'єктивного права є формальна проголошеність і гарантованість державою можливості людини задовольнити свою потребу (інтерес) встановленим у законі способом. Безумовно, не будь-яка потреба може бути покладена в основу суб'єктивного права, а також не кожний спосіб її задоволення може бути визнаний як законний.

Цілком очевидно, що кожній потребі повинно відповідати певне суб'єктивне право (або суб'єктивні права), у рамках якого й буде задоволена потреба.

На думку В.П. Грибанова, призначення права є категорією об'єктивною. Її об'єктивний характер визначається, з одного боку, історичною обумовленістю призначення права, яке виражає певні соціально-економічні умови життя суспільства, а з другого, – тим, що цілі, для досягнення яких може бути використане суб'єктивне право, або прямо передбачені, або санкціоновані законом. І хоча ті цілі, для

досягнення яких уповноважений суб'єкт використовує своє право, визначаються індивідуальною волею, вони не можуть виходити за рамки тих цілей, які визнаються такими, що заслуговують на повагу з боку всього суспільства [8, с. 80].

«Розглядаючи поняття юридичних прав і свобод особи, – пише Л.Д. Воеводін, – необхідно також вказати, з якою метою вони надані й здійснюються. Мета об'єктивується в інтересах людей. Вона надає правам і свободам особи соціальну визначеність. Права й свободи особи важливі не самі по собі, а тією мірою, якою вони слугують задоволенню реально існуючих потреб людей, їхніх корінних інтересів» [15, с. 132–133].

У загальнотеоретичному плані призначення суб'єктивного права обумовлюється усвідомленою потребою (інтересом) індивіда й бажанням задовольнити свою потребу за допомогою здійснення конкретного суб'єктивного права, способом, який не суперечить закону.

«Здійснення права всупереч з його призначенням, – пише Ю.С. Васильєв, – є протиправною дією й повинно розглядатися як самостійна підстава для визнання його недійсним. У такому випадку має місце об'єктивне протиріччя між використанням конкретного суб'єктивного права і його призначенням, тобто тією роллю, яку воно покликане відіграти в системі суспільних відносин» [16, с. 18–20].

Як можна помітити, багатьма дослідниками зміст поняття «призначення суб'єктивного права» розкривається через категорію «мета суб'єктивного права». У деяких інших роботах [17, с. 120–124] використовується подібний підхід, який не викликає принципових заперечень. Необхідно лише чітко розмежовувати мету об'єктивного права й мету суб'єктивного права, не допускаючи змішання цих категорій.

Призначення суб'єктивного права може бути визначено в доктрині, законодавстві або, якщо буде потреба, – у судовому рішенні.

Питання про призначення будь-якого суб'єктивного права спочатку розробляється юридичною доктриною. Наприклад, призначення таких прав, як право власності, батьківські права, права заповідача й спадкоємців були визначені ще римськими юристами.

Мірою розвитку цивілізації з'являються й нові наукові трактати, у яких осмислюються людські потреби й обґрунтовується необхідність у наданні індивіду нових суб'єктивних прав [18, с. 122].

Призначення конкретних суб'єктивних прав і свобод визначається загальними принципами права, принципами тієї галузі права, у рамках якої вони були надані, обов'язками, які були покладені на уповноваженого суб'єкта, а також метою й змістом самого суб'єктивного права.

У цілому ряді випадків призначення суб'єктивного права можна вивести з аналізу юридичних обов'язків, покладених на носія відповідних прав.

Здійснюючи аналіз призначення суб'єктивного права, необхідно звертати увагу не тільки на мету суб'єктивного права (тобто на той

результат, якого повинен досягати уповноважений суб'єкт за допомогою здійснення права), але й на мету правової норми, що надає суб'єкту конкретне право. Деякі правознавці навіть саме поняття «зловживання правом» визначають через категорію «мета правової норми». Так, Карл Екштайн під «зловживанням правом» пропонує розуміти застосування правової норми, що суперечить її меті, для реалізації інтересів, які даною правовою нормою не захищаються [19, с. 261].

Однак потрібно мати на увазі, що вказівка на мету, як і на призначення конкретного суб'єктивного права, в чинному законодавстві міститься не часто. У зв'язку з цим А.В. Юдин зазначав, що цільове призначення суб'єктивного права можна вивести із загальної мети і завдань правового акта, що містяться, як правило, в преамбулі тексту або в його загальних положеннях [11, с. 33].

Безумовно, у всіх спірних ситуаціях призначення того або іншого суб'єктивного права може бути встановлено в судовому рішенні. Так, наприклад, у деяких американських прецедентах досить докладно описується призначення наступних прав і свобод: право жінки на аборт (*Roe v. Wade, 1973*), свобода зборів (*NAACP v. Alabama, 1958*), право на самовираження (*Texas v. Johnson, 1989*), право не свідчити проти самого себе (*Miranda v. Arisona, 1966*) [20, с. 195]. При цьому, кваліфікуючи те або інше діяння як зловживання правом, суд оцінює, чи діяла особа відповідно до призначення наданого йому права або всупереч з ним.

У зв'язку з цим призначення суб'єктивного права полягає в наданні уповноваженому суб'єкту юридично гарантованої можливості задовольнити свої потреби, не порушуючи при цьому інтересів інших осіб, суспільства й держави [21, с. 139]. Завдання законодавця, що визначає призначення конкретного суб'єктивного права, полягає в тому, щоб вписати людські потреби в чітко визначені юридичні рамки, обумовлені максимально припустимими суспільством межами дозволеної поведінки. Вихід за ці межі і являє собою здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню.

Як підсумок можна зазначити, що здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню має місце в наступних випадках:

– коли суб'єкт задовольняє потребу, реалізація якої гарантована одним суб'єктивним правом, за допомогою здійснення іншого суб'єктивного права;

– коли суб'єкт, здійснюючи суб'єктивне право, чинить всупереч принципам права;

– коли суб'єкт, здійснюючи суб'єктивне право, робить всупереч правомочній нормі права та не співвідносить свою поведінку з метою даної норми;

– коли суб'єкт, здійснюючи суб'єктивне право, не виконує належний даному праву юридичний обов'язок;

– коли суб'єкт здійснює суб'єктивне право неналежним способом;

– коли в процесі здійснення суб'єктивного права створюється ситуація, за якої інтереси суб'єкта права вступають у конфлікт з інтересами суспільства й держави.

Таким чином, до основних ознак, що характеризують зловживання правом як правове явище, належать: заподіяння суб'єктом у процесі здійснення суб'єктивного права шкоди іншим учасникам суспільних відносин (особі, суспільству, державі тощо), а також здійснення конкретного суб'єктивного права всупереч його призначенню.

Усе це дає змогу сформулювати дефініцію зловживання суб'єктивним правом, під яким необхідно розуміти такий спосіб здійснення суб'єктивного права всупереч його призначенню, за допомогою якого суб'єкт заподіює шкоду іншим учасникам суспільних відносин.

У ході проведеного дослідження встановлено, що аналіз ознак зловживання правом з наукової точки зору дає змогу глибше проникнути в природу досліджуваного явища, а з практичної точки зору дає можливість правильно кваліфікувати ті або інші дії як зловживання правом.

Виходячи з викладеного, вважаємо, що подальше дослідження природи «зловживання правом» з точки зору теорії права та її конкретизація, виділення низки особливостей створить умови для подальшого розширення практики застосування концепції зловживання правом у юридичній практиці, а також надасть необхідні знання для вдосконалення норм чинного законодавства з метою оптимального та ефективного захисту прав учасників правовідносин та запобігання випадкам «зловживання правом» будь-якою стороною юридичного правовідношення.

Список літератури:

1. Стефанчук М.О. Межі здійснення суб'єктивних цивільних прав : моногр. / М.О. Стефанчук – К. : КНТ, 2008. – 184 с.
2. Полянський Т.Т. Зловживання правом: Загальнотеоретична характеристика : дис. ... канд. юрид. наук / Т.Т. Полянський. – Львів, 2011. – 181 с.
3. Малиновский А.А. Проблемы законодательной дифиниции термина «злоупотребление правом» // Проблемы юридической техники : сб. статей / под ред. В.М. Баранова. – Н. Новгород, 2000. – С. 420–425.
4. Покровский И. А. Основные проблемы гражданского права / И.А. Покровский. – М. : Статут, 1998. – 353 с.
5. Волков А. В. Злоупотребление гражданскими правами. Проблемы теории и практики / В.А. Волков. – М. : Волтерс Клувер, 2009. – 464 с.
6. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран : в 2 т. / отв. ред. д. ю. н., проф. Н.А. Крашенинникова. Т. 1: Древний мир и Средние века ; сост. О.Л. Лысенко, Е.Н. Трикоз. – М. : Норма, 2007. – 816 с.
7. Малиновский А.А. Вред как юридическая категория / А.А. Малиновский // Юрист. – 2006. – № 2. – С. 27–55.
8. Грибанов В.П. Ответственность за нарушение гражданских прав и обязанностей / В.П. Грибанов. – М. : Юриздат, 1973. – 216 с.

9. Гражданское право : в 4 т. : учеб. / отв. ред. проф. Е.А. Суханов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Волтерс Клувер, 2004. –Т. I: Общая часть. – 720 с.
10. Жалинский А. Введение в немецкое право / А. Жалинский, А. Рерихт. – М. : Спарк, 2001. – 417 с.
11. Юдин А.В. Злоупотребление процессуальными правами в гражданском судопроизводстве / А.В. Юдин. – СПб. : Изд. дом С.-Петербур. гос. ун-та. – 2005. – 357 с.
12. Радько Т.Н. Функции права / Общая теория права. Курс лекций; под ред. В.К. Бабаева. – Н. Новгород, 1993. – С. 266–281.
13. Шершеневич Г.Ф. Общая теория права : учеб. пособ. : в 2 т. / Г.Ф. Шершеневич. – М., 1995. – Т. 2. – 805 с.
14. Михайлов С.В. Категория интереса в российском гражданском праве / С.В. Михайлов. – М.: Статут, 2002. – 205 с.
15. Воеводин Л.Д. Юридический статус личности в России : учеб. пособ. / Л.Д. Воеводин. – М. : Издательство МГУ, Издательская группа ИНФРА, НОРМА, 1997. – 304 с.
16. Васильев Ю.С. Взаимодействие права и морали / Ю.С. Васильев // Советское государство и право. – 1966. – № 11. – С. 17–20.
17. Белоножкин А.Ю. Содержание и формы злоупотребления субъективным гражданским правом: дисс. ... канд. юрид. наук / А.Ю. Белоножкин. – Волгоград, 2005. – 206 с.
18. Современное медицинское право в России и за рубежом : сб. науч. трудов. РАН. ИНИОН. Центр социал. науч.-информ. исслед.; Отд. правоведения; ИГП. Центр эколого-правовых исслед.; Центр адм.-правовых исследований; отв. ред.: Дубовик О.Л., Пивоваров Ю.С. – М. : ИНИОН. – 2003. – 472 с.
19. Экштайн К. Основные права и свободы по российской Конституции и Европейской Конвенции. Учебное пособие для вузов / К. Экштайн. – М. : NOTA BENE, 2004. – 496 с.
20. Франковый С. Верховный Суд США о гражданских правах и свободах. Хельсинкский фонд по правам человека / Франковый С., Гольдман Р., Лентовска Э. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://ex-jure.ru/law/news.php?newsid=1254>.
21. Советников И. Злоупотребление пассивным избирательным правом / И. Советников // Сравнительное конституционное обозрение. – 2005. – № 2 (51). – С. 138–142.

В статье исследуются теоретические подходы к определению природы злоупотребления правом в правовой доктрине Украины. Автор осуществляет анализ злоупотребления правом, исследует квалифицирующие признаки злоупотребления правом. Определяются проблемы и перспективы дальнейшего развития концепции злоупотребления правом в отечественной правовой науке.

Злоупотребление правом, субъективное право, объективное право, границы осуществления права.

The theoretical approaches to the definition of the abuse of rights in legal doctrine of Ukraine are studied in this article. The author analyzes the abuse of right

and its qualifying features. The problems and the prospects of the conception's of abuse of the right further development in national legal science are determined.

The abuse of right, the subjective right, the objective right, the limits of the exercise of right.